

SLOVENISTIKA 10

SZERKESZTETTE
Lukácsné Bajzek Mária

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2017

Megjelent az ELTE támogatásával

SZAKMAI LEKTOROK

Jožica Čeh Steger

Zsilák Mária

NYELVI LEKTOR

Mladen Pavičić

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ

Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztő

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője

Sorozatszerkesztő Lukács István

A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó

Nyomdai kivitelezés Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.

ISSN 1789-3976

ISBN 978-963-284-885-3

VSEBINA

Uvod

Marija Bajzek Lukač.....	7
--------------------------	---

Marko JESENŠEK

Internacionalizacija in vloga slovenskega jezika v univerzitetnem izobraževanju.....	9
---	---

István LUKÁCS

Prešernova in Petőfijeva »Železna cesta« Pot do ljubezni in svobode.....	19
---	----

Miran HLADNIK

Novo od Prešerna.....	29
-----------------------	----

Vlado NARTNIK

Od nedoločne do določne oblike slovenskih pridevnikov.....	39
---	----

Miran ŠTUHEC

Lirika Uroša Zupana do l. 2000.....	47
-------------------------------------	----

Mojca SMOLEJ

Psevdohipotaktične konstrukcije. Primer členkovnih stavkov.....	59
--	----

Silvija BOROVIK

Tematika večkulturnosti, medkulturnosti in identitete v izbranih esejih Aleša Debeljaka.....	71
---	----

Mihaela KOLETNIK

Frazemi s sestavinama <i>pes</i> in <i>maček</i> v gornjeseniškem govoru.....	87
--	----

Mojca NIDORFER ŠIŠKOVIČ	
Mednarodno sodelovanje v mreži slovenistik na tujih univerzah.....	103
Tone SMOLEJ , Mladen PAVIČIĆ	
Josip Ogrinec in Madžarska.....	117
Natalija ULČNIK	
Raba oblike <i>človeki</i> v slovenščini.....	129
Damjan HUBER	
Besedilna fonetika v slovenskih pravopisnih in pravorečnih priročnikih.....	143
Mira IVIČ KRAJNC	
Humorja ni nikoli preveč ... ali pač.....	157
Blanka BOŠNJAK	
Žanrske prvine v sodobni slovenski kratki prozi.....	169
Alma VÁRKONYI	
Odnos do Boga v poeziji Jánosa Pilinszkega in Edvarda Kocbeka.....	181
Gergely BAKONYI	
Recepcija sodobne slovenske književnosti v luči prevodov.....	191
Előd DUDÁS	
Pretekli časi v Martjanski pesmarici.....	199
György RÁGYANSZKI	
János Fliszár in njegov slovensko-madžarski slovar.....	209
Marija BAJZEK LUKAČ	
Razvoj besedilnih vrst in jezika pri prekmurskih evangelikičanskih pisateljih 18. stoletja.....	217

Recepcija sodobne slovenske književnosti v luči prevodov

GERGELY BAKONYI

*Filozofska fakulteta Univerze Loránda Eötvösa, Múzeum krt. 4/D,
1088 Budapest, gergelybakonyi@yahoo.com*

Sodobni stiki med slovensko in madžarsko književnostjo v luči prevodov kažejo čudno podobo, zlasti če pregledamo besedila zadnjih desetih let. Prevodi, ki nastajajo na tržni osnovi, nudijo dokaj kaotičen vpogled v sodobno slovensko književnost. V madžarskem jeziku je bolje predstavljen le opus Draga Jančarja, med problemi, s katerimi se prevajalci soočajo, pa je tudi hiperprodukcija slovenskih leposlovnih knjig.

A kortárs szlovén és magyar irodalmi kapcsolatok a műfordítások tükrében különös képet festenek, az elmúlt tíz év szövegeit tekintve kiváltképp. A piaci alapokon létrejövő fordítások kissé kaotikus képet festenek napjaink szlovén irodalmáról. Életművek tekintetében talán csak Drago Jančar opusával számolhatunk, miközben a fordítóknak a hiperprodukcio jelenségével kell szembenéznük.

Ključne besede: literarni stiki, prevajanje, Drago Jančar, hiperprodukcija

Kulcsszavak: irodalmi kapcsolatok, műfordítás, Drago Jančar, hiperprodukcio

Leta 2006, ko so na Univerzi Loránda Eötvösa v Budimpešti odprli slovenistiko kot samostojno študijsko smer, sem bil med prvimi študenti, ki so se odločili za ta študij. Že na začetku smo dobili možnost prevajanja leposlovja in lotil sem se odlomka iz drame Milana Jesiha (*Grenki sadeži pravice*, Pavičić 2010: 158–169), kar je takrat zame pomenilo precej globoko vodo. Na svoji koži sem doživel, da ima prevajanje kot pravičci podrejen pojem včasih res grenke sadeže.

Do katerih spoznanj o sodobni slovenski književnosti sem torej v zadnjih desetih letih prišel s pomočjo prevodov? Predvsem do tega, da stiki med slovensko in madžarsko književnostjo niso močni. Če jih primerjam s stiki med madžarsko in

drugimi slovanskimi književnostmi, lahko vidim, da na Madžarskem veliko več pozornosti posvečamo na primer češki, srbski, poljski in seveda ruski literaturi. To ne pomeni samo števila prevodov, ampak tudi druga področja literarnega življenja, kot so prireditve, priredbe, raziskave ipd. Res je tudi, da je trg za slovensko leposlovje pri nas precej majhen. Lahko torej ugotovim, da so naši stiki šibki. Tega izraza se ne smemo bati! Kot je zapisal Péter Csermely v svoji imenitni razpravi z naslovom *Weak links* (Šibki stiki), ravno ti šibki stiki vzdržujejo kompleksna omrežja (Csermely 2006: 103). Avtor, ki izhaja s področja biokemije, svojo tezo dokazuje na širši ravni, poleg biokemije tudi na področju fizike, matematike ter celo sociologije in jezikoslovja. Da omenim le kratek primer: med drugim se ukvarja tudi s Shakespearovimi dramami. Trdi, da imajo stranski liki v svetu umetniškega dela nenadomestljivo vlogo, saj ravno ti povezujejo različne scene (Csermely 2006: 224–225). To vlogo primerja na primer z delovanjem beljakovin. Zdi se mi torej, da so slovensko-madžarski literarni stiki izredno pomembni glede na kompleksno omrežje, ki ga imenujemo vzhodnoevropska književnost. Poleg teorije Pétra Csermelya bi rad dodal še termin Istvána Lukácsa (Lukács 2006: 129–137), in sicer koeksistenčni stik: madžarska in slovenska književnost sta v koeksistenčnih stikih, saj med njima ni jezikovnega in etnogenetičnega sorodstva, literarnih dialogov pa ali ni bilo ali so bili le zelo redki. Avtor na isti način opredeljuje hrvaško-madžarski literarne stike kot konfrontativne, slovensko-hrvaške pa kot korelativne. Res je tudi, da je treba v tem modelu omeniti vlogo prekmurskega jezika, ki je imel do preloma iz 19. v 20. stoletje položaj regionalnega knjižnega jezika in je tako posredoval med kulturama – vanj so prevedene pomembne pesmi madžarskega literarnega kanona (npr. Vörösmartyjeve in Aranyeve), izšli so učbeniki, antologije, koledarji ipd. Nedvomno je eden izmed najbolj pomembnih prevajalskih dosežkov Aranyev *Toldi*, ki ga je prevedel János Kardos (Arany 1921).

Žal mi predpisani obseg tega zapisa ne omogoča celovitejšega povzemanja zgodovine prevodov prejšnjih obdobj,

rad pa bi omenil prevajalsko delavnost Avgusta Pavla, Sándorja Weöresa in Dezsőja Tandorija, ki so v veliki meri povečali število kvalitetnih prevodov slovenskih leposlovnih besedil, saj so med drugim prevedli ključna besedila Franceta Prešerna in Ivana Cankarja. V prevajalskem procesu so upoštevali izvirnike in hkrati skušali reproducirati asociacijsko bazo, kakršno ima izvirnik. Po tej logiki so ravno retorične figure sredstvo, »s katerim lahko ugotavljamo, kako avtorji oblikujejo svoj jezikovni slog in katere stalne obrazce lahko uporabimo za njegovo sistematično raziskovanje« (Kos 2001: 130). Cilj umetnostnega jezika je torej ustvarjanje fiktivnega sveta s pomočjo značilnih nenavadnih besednih zvez, kot so na primer metafore, metonimije, sinekdohe, besedne igre ali ekspresivnosti (Zorko 2002: 347). V procesu prevajanja značaj prevajalca postaja dvojen: na eni strani je interpret, na drugi strani konkurent pesnika (Paternu 2001: 13).

Če se zdaj vrnemo v sodobnost, se moramo odločiti, kako razumemo sodobno književnost. Vendar si glede tega strokovnjaki niso enotni niti na Madžarskem niti v Sloveniji, sodobna književnost temelji na dosežkih postmodernizma, v literaturi prevladuje mnogobarvnost, fragmentarnost, asociativnost in velika svoboda glede tematike, oblike in glasu lirskega subjekta ali pripovedovalca. Vprašanje je, ali lahko svoje obdobje še vedno imenujemo postmodernizem, neorealizem ali transrealizem (Zupan Sosič 2010: 422).

Po mojem mnenju lahko kot prelom obravnavamo leto 1990, saj ta letnica pomeni tudi prelom v zgodovini slovensko-madžarskih literarnih stikov. S padcem komunizma je bilo konec centralizirane kulturne politike in trg je začel v veliki meri odločati tudi o tem, kateri slovenski avtorji bodo predstavljeni madžarskim bralcem. Če prevode pogledamo s tega zornega kota, vidimo, da so na Madžarskem slovenski avtorji prisotni v zelo skromnem številu. Zahvaljujoč prevajalski aktivnosti Orsolye oziroma – za Slovence – Urške Gállos lahko v madžarščini beremo romane Draga Jančarja, vendar je verjetno samo on deležen tolikšne pozornosti. Prevod romana *To noč sem jo videl* (Ma éjjel láttam őt) je prav-

kar izšel, pet njegovih prejšnjih knjig je prevajalka prevedla kmalu po njihovem izidu v Sloveniji. Seznam ostalih piscev z več prevedenimi knjigami je kratek: poleg Kajetana Koviča lahko v madžarskem prevodu preberemo še nekaj knjig Ferija Lainščka, Dušana Šarotarja, Andreja Blatnika in Aleša Debeljaka. Položaj dobro povzame mnenje urednika neke založbe: na Madžarskem trgu je preveč tvegano predstaviti nove slovenske avtorje. S tem pa je zelo težko izstopiti iz začaranega kroga, saj če slovenskih avtorjev ne poznamo preko prevodov, kako se odločiti, katere bi bilo vredno izdati? Tako manjka po mojem mnenju tudi sledenje delom v Sloveniji najbolj priljubljenih avtorjev, nagrajencev, ki pišejo o problemih, ki prav gotovo zanimajo madžarske bralce. Romani Gorana Vojnovića (npr.: *Čefurji raus!*, *Jugoslavija, moja dežela*, *Figa*) ali Petra Rezmana (npr.: *Zahod jame*, *Tekoči trak*), ki se ukvarjajo s priseljenstvom, z nezaposlenostjo in s podobnimi družbenimi vprašanji, obravnavajo probleme, o katerih se v širši javnosti govori tudi pri nas. Res je, da je nekatere izmed teh besedil zaradi njihove jezikovne zapletenosti težko prevesti, lahko tudi trdimo, da je to celo nemogoče. Razlika med pogovornim in knjižnim jezikom v madžarščini ni tako velika kot v slovenščini, elemente drugih južnoslovanskih jezikov pa bi bilo težko ustrezno prevesti, vendar – po mojem mnenju – po drugi strani zelo veliko izgubljam.

Poleg romanov imajo seveda pomembno vlogo tudi različne antologije in revije, ki podajajo kratek pregled, neko vrsto izbora. Eden najpomembnejših dosežkov v zadnjih letih je izid *Antologije slovenske književnosti* v štirih zvezkih v izdaji naše katedre. Zadnji zvezek te antologije (Pavičič 2010) obsega z besedili Boris A. Novaka, Mojce Kumerdej in Primoža Čučnika tudi sodobno književnost. Poleg antologij se včasih pojavljajo prevodi sodobne slovenske književnosti v tradicionalnih revijah, letos je na primer v reviji *Tiszatáj* izšlo 40 pesmi v uredništvu že omenjenega Primoža Čučnika. Čučnik je v uvodu zapisal (Čučnik 2016: 16):

»Kaj reči o izboru iz mlajše slovenske poezije, ki se ni oziral na kakšne kanone? Znotraj tega narativnega modela poezije – ki je v »generaciji«, o kateri je tukaj govora, nedvomno prevladujoč, prav tako kot je bil že v generaciji prej in je značilen tudi za mlajše avtorje – pa sem iskal tudi nekakšen odmik od modela ali vsaj nakazano razumevanje, da je za poezijo vendarle bistveno to, da se dogaja v jeziku (poleg tega, da nekaj izpoveduje), da je zavezana njegovi slengovski idiomatiki in pogosto pomenski nedoločljivosti, da je zavezana zakonom neenoznačnosti, ki ji zagotavljajo programsko odprtost in možnost večpomenskosti. In zavrta možnost ene same interpretacije. To je tisto nekaj, kar lirčno, pa tudi malo manj lirčno poezijo, ohranja v njenem posebnem položaju zdrsljivega prenašalca pomena, ki se mora zavedati jezikovne nemožnosti (nedorečenosti) in je hkrati občutljiv na prelome, zdrse in neenoznačnosti. Včasih pripravljen tudi popustiti pomenu zvoka pred pomenom smisla in podobno.«

Poleg tradicionalnih oblik izhajanja literarnih prevodov v tiskanih oblikah narašča pomen njihovega objavljanja v spletnem svetu. Že omenjene revije imajo tudi online izdajo, prav tako obstajajo spletne strani, ki zbirajo nove prevode, kot na primer *litera.hu* ali *szlavitextus.blog.hu*. Glede prevajanja sodobnega slovenskega leposlovja bi rad opozoril na možnosti, ki jih imajo študenti, saj lahko na Fakulteti Loránd Eötvösa v študentski antologiji *Pofon* (Udar) ali v okviru projekta *Svetovni dnevi slovenskega jezika* redno objavljajo svoje prevode in s tem začnejo svojo pot h kvalitetnim prevodom. To zadnje dejstvo je po mojem mnenju pomembno zato, ker potrebuje prevajalec sodobne slovenske književnosti čim več izkušenj glede tega, kaj naj prevaja. Kot je Aljoša Harlamov opozoril v svojem eseju (Harlamov 2013), izide v Sloveniji vsako leto okoli sto izvirnih slovenskih romanov, kar lahko mirne duše imenujemo za hiperprodukcijo. To lahko rečemo tudi za celoten slovenski knjižni trg, saj je na primer leta 2011, ko je bila Ljubljana Unescova prestolnica knjige, izšlo več kot 5800 prvencev (Grilc 2016: 36).

Če torej poskušam kratko povzeti, kaj je mogoče videti v luči prevodov sodobne slovenske književnosti: trdimo lahko, da imamo v madžarščini le fragmente, razen Jančarja komaj najdemo večji del opusa kakšnega avtorja, nekateri v Sloveniji že obravnavani problemi madžarskim bralcem ostanejo skriti

in porodi se vprašanje, ali je slovenska književnost – tako kot v večjem delu druge polovice 20. stoletja – pred madžarsko?

Mislim, da bi bilo zelo koristno, če bi v naslednjih letih na področju prevajanja sodobne slovenske literature odpravili popolno odsotnost neke vrste organiziranosti, ki zadeva izbiranje prevodnih del in njihovo objavljajanje, prav tako pa tudi močno primanjkuje kratkih zapisov – recenzij, poročil itd. Po drugi strani pri izbiranju besedil ne smemo povsem zanemariti prejšnjih književnih obdobj (omenil bi npr. pesmi Edvarda Kocbeka v prevodih Alme Várkonyi), saj zaradi pomembne vloge medbesedilnosti širijo naše obzorje. Ker so se prevodi, ki sem jih imel v rokah, rodili na temeljih različnih pogledov na prevajanje, bi rad dodal še principe, ki jih v svoji monografiji *Vrvohodska umetnost prevajanja* našteva Štefan Vevar (Vever 2013: 116), in sicer: princip diferencirane ohranitve semantične kategorije, princip neprepoznavnosti prevoda na sebi, princip ohranitve literarnosti, princip ohranitve estetsko-slogovne kategorije, princip ekonomičnosti, princip razumljivosti, princip konvencionalnosti, princip dedukcije in princip pragmatične relativizacije.

Svoj prispevek bi želel zaključiti z upanjem, da bodo naslednja leta prinesla madžarskim bralcem čim več kvalitetnih prevodov slovenskih literarnih del, ki si nedvomno zaslužijo vso pozornost.

LITERATURA

- ARANY, János, 1921: *Toldi – Versusko pripovedávanýe. Na vend jezik obrnyeno po Kardos Jánosí.* Budimpešta: Hornyánszky V.
- CSERMELY, Péter, 2006: *Weak links.* Heidelberg: Springer Verlag.
- ČUČNIK, Primož, 2016: Az idő csillagzatai. *Tiszatáj* 70/1, 16–17.

- GRILC, Uroš, 2016: Spletni knjižni portali, vrednotenje založniške produkcije in knjižna kultura. *Knjižnica* 60/2-3, 35-52.
- HARLAMOV, Aljoša, 2013: *Esej o nominirancih za kresnika 2009*. <https://aljosaharlamov.wordpress.com/2013/01/11/esej-o-nominirancih-za-kresnika-2009/>
- KOS, Janko, 2001: *Literarna teorija*. Ljubljana: DZS.
- LUKÁCS, István, 2006: *Paralele – Slovensko-madžarska literarna srečanja*. Maribor: Slavistično društvo Maribor.
- PATERNU, Boris, 2001: Vprašanje Prešernovega jezika. *Prevajanje Prešerna, prevajanje pravljic*. Ur. OŽBOT, Martina. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev, 13-18.
- PAVIČIĆ, Mladen (ured.), 2010: *Szlovén irodalmi antológia IV*. Budimpešta: Balassi Kiadó.
- VEVAR, Štefan, 2013: *Vrvohodska umetnost prevajanja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- ZORKO, Zinka, 2002: Slovenska narečna književnost med Rabo in Muro. IV. *Dialektológiai Szimpozion : Szombathely, 2001. augusztus 23-25*. Ur. SZABÓ, Géza. Szombathely: BDF, Nyelvészeti Tanszék, 347-354.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 2010: Transrealizem – nova literarna smer slovenskega romana?. *Sodobna slovenska književnost – Obdobja* 29. Ur. ZUPAN SOSIČ, Alojzija. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.